นิพนธ์ต้นฉบับ

การวัดอัตราการไหลของน้ำหล่อสมองและไขสันหลังบริเวณท่อน้ำสมองซิลเวียส ด้วยเฟสคอนทราสของเครื่องสนามแม่เหล็กไฟฟ้าและคลื่นวิทยุ ในกลุ่มประชากรปกติ ณ โรงพยาบาลพระมงกุฎเกล้า

สุภัทธนาวดี ภู่ศรี กิติมา ธรรมรักษ์ และ ศุภชจี แสงเรืองอ่อน

กองรังสีกรรม โรงพยาบาลพระมงกุฎเกล้า

ความเป็นมา *เครื่องสนามแม่เหล็กไฟฟ้าและคลื่นวิทยุ (Magnetic resonance imaging : MRI) เป็นเครื่องมือการตรวจและสร้างภาพกายวิภาคของสมอง ซึ่งเป็นการตรวจที่ไม่ต้องใช้สารทึบรังสี อีกทั้งเป็นการตรวจที่ไม่ลุกล้ำผู้ป่วย ไม่เจ็บปวด และสามารถให้ข้อมูลรายละเอียดของน้ำหล่อสมองและไขสันหลัง (cerebrospinal fluid : CSF) รวมทั้งวัดอัตราการไหลได้ โดยใช้เฟสคอนทาสของเครื่องสนามแม่เหล็กไฟฟ้าและคลื่นวิทยุแสดงภาพการไหลเวียนตามจังหวะการเต้นของหัวใจ* ***วัตถุประสงค์*** *เพื่อศึกษาอัตราการไหลของน้ำหล่อสมองและไขสันหลังบริเวณท่อน้ำสมองซิลเวียสด้วยเครื่องสนามแม่เหล็กไฟฟ้าและคลื่นวิทยุในกลุ่มประชากรที่ไม่มีประวัติหรืออาการผิดปกติของระบบประสาทเพื่อเป็นค่ามาตรฐาน* ***วิธีการศึกษา*** *เป็นการศึกษาวิจัยเชิงพรรณนา ในการตรวจอัตราการไหลของน้ำหล่อสมองและไขสันหลังด้วยใช้เฟสคอนทราสของเครื่องสนามแม่เหล็กไฟฟ้าและคลื่นวิทยุขนาดความเข้มของสนามแม่เหล็ก 1.5 เทสลา ในกลุ่มประชากรปกติจำนวน 38 คน มีอายุเฉลี่ย 44 ปี ณ แผนกรังสีวินิจฉัย โรงพยาบาลพระมงกุฎเกล้า ระหว่างวันที่ 1 กันยายน 2556 ถึง 1 พฤศจิกายน 2556 ในบริเวณท่อน้ำสมอง ซิลเวียสโดยกำหนดจุดในการวัดอัตราการไหลคือ ตำแหน่ง intercollicular sulcus และแสดงภาพการไหลเวียนตามจังหวะการเต้นของหัวใจที่อ้างอิงจากคลื่นไฟฟ้าหัวใจเพื่อวิเคราะห์เป็นค่าอัตราการไหลเฉลี่ย ค่าความเร็วเฉลี่ย ค่าความเร็วสูงสุด และค่าปริมาตรของน้ำหล่อสมองแต่ละครั้งที่หัวใจบีบตัว* ***ผลการศึกษา*** *จากการศึกษาพบว่าค่าอัตราการไหลเฉลี่ยมีค่าเท่ากับ 0.0030 ± 0.0018 มิลลิลิตรต่อวินาที ค่าความเร็วเฉลี่ยมีค่าเท่ากับ 0.0803 ± 0.0373 เซนติเมตรต่อวินาที ค่าความเร็วสูงสุดมีค่าเท่ากับ 4.35 ± 0.56 เซนติเมตรต่อวินาที และค่าปริมาตรของน้ำหล่อสมองแต่ละครั้งที่หัวใจบีบตัวเท่ากับ 61.55 ± 14.29 ไมโครลิตร ซึ่งพบว่ามีความแตกต่างจากการศึกษาของประเทศเกาหลีใต้และตุรกีสำหรับค่าอัตราการไหลเฉลี่ยที่มีค่าเท่ากับ 0.0200 ± 0.0125 มิลลิลิตรต่อวินาที และ 0.016 ± 0.007 มิลลิลิตรต่อวินาที ตามลำดับ แต่สำหรับค่าความเร็วสูงสุดมีค่าใกล้เคียงกัน* ***สรุป*** *จากการศึกษาการตรวจวัดอัตราการไหลของน้ำหล่อสมองและไขสันหลังบริเวณท่อน้ำสมองซิลเวียสด้วยเครื่องสนามแม่เหล็กไฟฟ้าและคลื่นวิทยุในกลุ่มประชากรปกติ ทำให้ได้ค่าอัตราการไหลเฉลี่ย ค่าความเร็วเฉลี่ย ค่าความเร็วสูงสุด และค่าปริมาตรของน้ำหล่อสมองแต่ละครั้งที่หัวใจบีบตัวที่เป็นค่ามาตรฐานของโรงพยาบาลพระมงกุฎเกล้า*

Keywords: ● *ท่อน้ำสมองซิลเวียส* ● *น้ำหล่อสมองและไขสันหลัง* ● *ค่าอัตราการไหลเฉลี่ย* ● *ค่าความเร็วเฉลี่ย* ● *ค่าความเร็วสูงสุด* ● *ค่าปริมาตรของน้ำหล่อสมองแต่ละครั้งที่หัวใจบีบตัว*

เวชสารแพทย์ทหารบก 2558;68:71-7.

ได้รับต้นฉบับเมื่อ 25 มีนาคม 2558 ได้ตีพิมพ์เมื่อ 16 เมษายน 2558

ต้องการสำเนาต้นฉบับติดต่อ พญ.สุภัทธนาวดี ภู่ศรี กองรังสีกรรม โรงพยาบาลพระมงกุฎเกล้า ถนนราชวิถี เขตราชเทวี กทม. 10400

บทนำ

สมองของคนเรามีองค์ประกอบหลักอยู่ 3 ส่วน ได้แก่ เนื้อสมอง เลือดที่ไหลเวียนอยู่ในเส้นเลือดของสมองและน้ำหล่อสมองและไขสันหลัง (cerebrospinal fluid, CSF) ที่อยู่ในส่วนลึกของสมองที่เรียกว่าโพรงน้ำสมอง สำหรับน้ำหล่อสมองและไขสันหลังนั้น เป็นส่วนสำคัญส่วนหนึ่งของระบบประสาทที่ทำให้สมองและไขสันหลังทำงานได้อย่างปกติ นอกจากระบบไหลเวียนเลือดแล้ว สารอาหารและของเสียต่างๆ ยังถูกลำเลียงด้วยน้ำหล่อสมองและไขสันหลัง อีกทั้งยังทำหน้าที่เป็นระบบกันสะเทือนหรือกระแทกที่สำคัญให้กับสมองและไขสันหลังที่อยู่ภายในกระดูกที่แข็ง ช่วยพยุงน้ำหนักของสมอง โดยลดแรงกดที่ฐานสมองและมีส่วนในการไหลเวียนของสารส่งประสาทต่างๆ (neurotransmitter) ดังรูปที่ 1

ความผิดปกติของระบบน้ำหล่อสมองและไขสันหลังทำให้เกิดภาวะหรือโรคที่มีผลต่อการทำงานของระบบประสาทหลายอย่างที่พบได้บ่อยในทางคลินิก และเป็นอาการที่นำผู้ป่วยเข้ารับการรักษาในโรงพยาบาลจำนวนมาก ได้แก่ อาการปวดศีรษะ ภาวะความดันในโพรงสมองเพิ่มขึ้น (ซึ่งอาจเกิดได้จากหลายสาเหตุ นอกจากสาเหตุของเนื้องอกในสมองที่มีการขยายตัวร่วมกับมีภาวะสมองบวม หรือการไหลเวียนของเลือดในช่องกะโหลกศีรษะผิดปกติ สาเหตุสำคัญอีกประการคือมีการอุดตันทางเดินน้ำหล่อสมองและไขสันหลังเอง ซึ่งเกิดจากเนื้องอกที่อยู่ในโพรงสมอง “ventricular system” แล้วโตเบียดทางเดินน้ำหล่อสมองและไขสันหลังในตำแหน่งที่แคบเช่นตำแหน่งร่องท่อน้ำสมอง “aqueduct of Sylvius” หรือทางออกต่างๆ ของโพรงสมอง) และภาวะโพรงสมองคั่งน้ำ (normal pressure hydrocephalus) โดยผู้ป่วยจะมาด้วยอาการความจำลดลง กลั้นปัสสาวะไม่ได้หรือปัสสาวะไม่รู้ตัว และเดินลำบากการก้าวขาจะมีอาการเกร็งจนไม่สามารถเดินได้ในที่สุด ส่วนใหญ่จะพบในผู้สูงอายุสาเหตุหลักเกิดจากความสามารถในการดูดกลับของน้ำหล่อสมองและไขสันหลังเสียไป ซึ่งกลุ่มอาการที่เป็นสาเหตุของโพรงสมองคั่งน้ำนั้นเป็นภาวะที่แก้ไขได้ โดยการแก้ไขความผิดปกติในการไหลเวียนของน้ำหล่อสมองและไขสันหลังจำเป็นต้องทำตั้งแต่ระยะแรกๆ ของโรค เพื่อไม่ให้มีการทำลายเนื้อสมองอย่างถาวร

สำหรับการวินิจฉัยความผิดปกติทางระบบไหลเวียนน้ำหล่อสมองและไขสันหลังนั้นในปัจจุบันทำได้หลายวิธี ตั้งแต่การตรวจที่ทำให้ผู้ป่วยเจ็บตัว (invasive) ตัวอย่างเช่น การเจาะไขสันหลัง (lumbar puncture) เพื่อวัดความดันน้ำไขสันหลังโดยตรง อีกทั้งยังสามารถนำน้ำไขสันหลังตรวจและเพาะเชื้อต่างๆ ได้ หรืออาจระบายน้ำไขสันหลังทิ้งครั้งละประมาณ 40-80 ซีซี ซึ่งอาจทำให้อาการต่างๆ ดีขึ้น

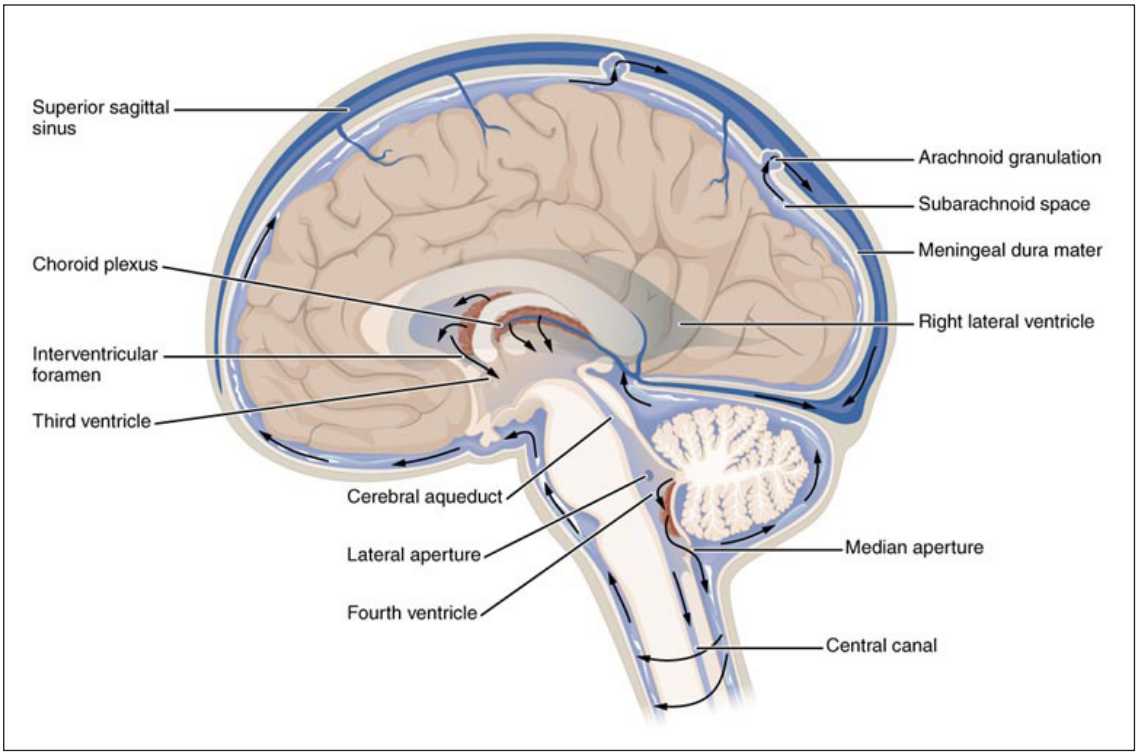

รูปที่ 1 แสดงส่วนประกอบของสมองที่สร้างและดูดกลับของน้ำหล่อสมองและไขสันหลัง

นอกจากนี้ยังมีการตรวจที่ไม่ลุกล้ำผู้ป่วย ไม่เจ็บตัว (non-invasive) และไม่ได้รับปริมาณรังสีเอกซ์ เช่น การใช้เครื่องตรวจสมองด้วยเครื่องสนามแม่เหล็กไฟฟ้าและคลื่นวิทยุ (MRI brain scan) ซึ่งสามารถตรวจดูขนาดของโพรงสมอง ตรวจวัดการไหลเวียนของน้ำไขสันหลัง วัดความเร็วการไหลของน้ำไขสันหลังในโพรงสมองได้โดยเป็นการตรวจที่แสดงภาพการไหลเวียนตามจังหวะการเต้นของหัวใจและอ้างอิงจากคลื่นไฟฟ้าหัวใจ อย่างไรก็ตามการที่รังสีแพทย์จะแปลผลการตรวจอัตราการไหลของน้ำหล่อสมองและไขสันหลังในกลุ่มผู้ป่วยทางระบบประสาทได้นั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องทำการศึกษาหาค่าอัตราการไหลของน้ำหล่อสมองและไขสันหลังในกลุ่มประชากรปกติเสียก่อน ดังนั้นผู้วิจัยจึงมีความสนใจศึกษาในกลุ่มผู้ป่วยที่ไม่มีประวัติหรืออาการผิดปกติของระบบประสาทเพื่อเป็นค่ามาตรฐานของโรงพยาบาลพระมงกุฎเกล้า

วัตถุประสงค์

เพื่อศึกษาอัตราการไหลของน้ำหล่อสมองและไขสันหลังบริเวณท่อน้ำสมอง (aqueduct of Sylvius) ด้วยเครื่องสนามแม่เหล็กไฟฟ้าและคลื่นวิทยุในกลุ่มประชากรที่ไม่มีประวัติหรืออาการผิดปกติของระบบประสาท เพื่อเป็นค่ามาตรฐานของโรงพยาบาลพระมงกุฎเกล้า

วิธีการศึกษา

1. ขออนุญาตทำการวิจัยโดยเสนอโครงร่างการวิจัยต่อคณะอนุกรรมการพิจารณาโครงร่างการวิจัย กรมแพทย์ทหารบก

2. การคัดเลือกผู้ป่วยที่อยู่ในเกณฑ์ดังกล่าวเข้าสู่การวิจัย ซึ่งโดยปกติผู้ป่วยจะมีตารางนัดการตรวจด้วยเครื่อง MRI และผู้วิจัยจะทำการคัดเลือกผู้ป่วยที่อยู่ในเกณฑ์ดังกล่าวเข้าสู่การวิจัย โดยการทบทวนประวัติการรักษาพยาบาลย้อนหลังจาก OPD card ก่อนวันนัด ดังนั้นผู้ป่วยที่อยู่ในเกณฑ์คัดเลือกเมื่อถึงวันนัดที่ผู้ป่วยมารับการตรวจตามปกติ ผู้วิจัยจะชี้แจงกับผู้ป่วยเพื่อเชิญเข้าร่วมงานวิจัยในวันเดียวกันกับที่ผู้ป่วยมีนัดตรวจด้วยเครื่อง MRI ในระบบอื่นๆ

3. แจ้งข้อมูลเกี่ยวกับวัตถุประสงค์ของการตรวจและขั้นตอนในการตรวจให้ผู้ป่วยและญาติทราบเพื่อพิจารณาและเซ็นต์ยินยอมเข้ารับการตรวจ และเมื่อผู้ป่วยยินยอมเข้าร่วมงานวิจัย ผู้วิจัยจะทำการตรวจวัดปริมาตรการไหลเวียนของน้ำหล่อสมองและไขสันหลังด้วยเครื่อง MRI เพิ่มจากการตรวจตามนัดปกติของผู้ป่วยโดยใช้เวลาเพิ่มเติม 20 นาที

4. เตรียมผู้ป่วยเข้ารับการตรวจ

4.1 ผู้ป่วยไม่จำเป็นต้องงดน้ำและอาหารก่อนการตรวจ

4.2 ก่อนเข้าห้องตรวจต้องเปลี่ยนเครื่องแต่งกายมาสวมชุดที่เจ้าหน้าที่จัดเตรียมไว้เพื่อให้แน่ใจว่า ได้นำสิ่งที่เป็นโลหะรวมทั้งนาฬิกา ฟันปลอม และเครื่องช่วยฟังออกจากร่างกายแล้ว

4.3 อธิบายผู้ป่วยถึงขั้นตอนการตรวจว่าต้องเข้าไปนอนในอุโมงค์สนามแม่เหล็กเป็นเวลาประมาณ 20 นาที โดยในขณะนอนตรวจจะต้องนิ่งตลอดเวลา จะปราศจากความเจ็บปวด แต่จะมีเสียงดังขณะเครื่องทำงาน ซึ่งจะมีอุปกรณ์อุดหูที่จัดไว้ให้เพื่อช่วยลดเสียงลงได้บ้าง

5. ขั้นตอนในการตรวจด้วยเครื่องสนามแม่เหล็กไฟฟ้าและคลื่นวิทยุ

5.1 ติดตัวกระตุ้นที่หน้าอก (cardiac gating) ซึ่งจะมีเวลา delayed time ระหว่าง R

5.2 wave ในคลื่นไฟฟ้าหัวใจกับตัวกระตุ้นประมาณ 600-700 มิลลิวินาที

5.3 เริ่มตรวจ survey 3 planes โดยใช้ T1W GRE (ใช้ระยะเวลาประมาณ 1 นาที)

5.4 ตรวจในท่า axial และ sagittal โดยใช้ T2W (ใช้ระยะเวลารวมประมาณ 3 นาที)

5.5 ตรวจในท่า sagittal ด้วยเทคนิค 2D phase contrast โดยวางตรงกลางให้คลุมศีรษะ และส่วนต้นของคอผ่านรูแมกนัม (foramen magnum) เพื่อทำการวัดปริมาตรการไหลเวียนของน้ำหล่อสมองและไขสันหลังในตำแหน่ง intercollicular sulcus

- เทคนิคที่ใช้คือ cine phase-contrast (phase-contrast velocity imaging)

สำหรับการตรวจด้วยเครื่องสนามแม่เหล็กไฟฟ้าและคลื่นวิทยุจะใช้ค่าพารามิเตอร์ต่างๆ ดังต่อไปนี้

- เครื่องคลื่นแม่เหล็กไฟฟ้ายี่ห้อ ฟิลลิปส์ อิเลคทรอนิคส์ ประเทศไทยจำกัด 1.5 เทสลา
- TR/TE เท่ากับ 23/14 มิลลิวินาที
- Flip angle 15 องศา
- Matrix size เท่ากับ 208 x 145
- ความบางของสไลด์ เท่ากับ 4 มิลลิเมตร
- Field of view เท่ากับ 80 มิลลิเมตร

- Maximum heart phase
- ใช้ความเร็ว velocity encoding gradient (Venc) ซึ่งจะตั้งให้สูงกว่าความเร็วของการไหลที่ต้องการวัดเล็กน้อย โดยกำหนดความเร็วเท่ากับ 12 เซนติเมตรต่อวินาที

ลักษณะตัวอย่างหรือประชากรที่ทำการศึกษา

ประชากรเป้าหมาย คือ ผู้ป่วยที่มาตรวจด้วยเครื่องตรวจอวัยวะด้วยสนามแม่เหล็กไฟฟ้าและคลื่นวิทยุในระบบอื่นๆ ที่ไม่ใช่ระบบสมอง ในโรงพยาบาลพระมงกุฎเกล้า

เกณฑ์การคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างผู้ป่วยเพื่อทำการศึกษา (Inclusion criteria)

1. ผู้ป่วยทั้งเพศชายและหญิงที่มีอายุตั้งแต่ 25-50 ปี
2. ผู้ที่ไม่เคยมีประวัติหรือมีอาการผิดปกติของระบบสมอง รวมทั้งผลการตรวจร่างกายทางระบบประสาทไม่พบความผิดปกติใดๆ

เกณฑ์การคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างผู้ป่วยออกจากการศึกษา (Exclusion criteria)

1. ผู้ป่วยที่ไม่ยินยอมเข้าร่วมการศึกษา
2. ผู้ป่วยที่มีประวัติผ่าตัดที่ศีรษะหรือบริเวณใกล้เคียงและใส่เหล็กหรือเครื่องมือทางการแพทย์
3. ผู้ป่วยที่มีภาวะโพรงสมองคั่งน้ำ
4. ผู้ที่มีประวัติกลัวการอยู่ในที่แคบ
5. สตรีที่อยู่ในภาวะตั้งครรภ์

การคำนวณขนาดกลุ่มตัวอย่าง

จากการศึกษาของ ÖzkanÜnal และคณะ[5] พบว่าความเร็วการไหลของน้ำไขสันหลังในคนปกติ ตำแหน่ง cerebral aquaduct เท่ากับ 0.57 ± 0.41 cm/sec

กำหนดค่า

α = 0.05 (two-sided test) ค่า $Z_{0.025} = 1.96$

$$n = \frac{Z^2_{\alpha/2}\sigma^2}{d^2}$$

$$= \frac{(1.96)^2(0.41)^2}{(0.20 \times 0.57)^2}$$

$$= 49.69$$

$$\approx 50$$

หมายเหตุ

n = ขนาดตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา

d = ผู้วิจัยกำหนดค่าความผิดพลาดให้ได้ไม่เกินร้อยละ 20 ของ 0.57

σ = ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานที่ได้จากการทบทวนวรรณกรรมเท่ากับ 0.41

โดยในทางปฏิบัติจริงนั้นผู้วิจัยวางแผนที่เก็บข้อมูลจากผู้ป่วยที่มีในช่วงเวลาที่กำหนดไว้ทั้งหมด

ดังนั้น ขนาดของตัวอย่างที่คำนวณได้ในครั้งนี้ทั้งหมดอย่างน้อย 50 คน

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการเก็บข้อมูลด้วยตนเอง ทำการตรวจวัดอัตราการไหลของน้ำหล่อสมองและไขสันหลังที่ตำแหน่ง intercollicular sulcus วิธีการวัดแสดงดังรูปที่ 2 และวัดค่า blood flow และ CSF flow โดยใช้เทคนิค phase-contrast cine MR pulse sequence ซึ่งจะได้เป็นค่าอัตราการไหลเฉลี่ย ค่าความเร็วเฉลี่ย ค่าความเร็วสูงสุด และค่าปริมาตรของน้ำหล่อสมองแต่ละครั้งที่หัวใจบีบตัว และบันทึกข้อมูลลงในแบบเก็บข้อมูล จากนั้นทำการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์วิเคราะห์สถิติสำเร็จรูป โดยใช้สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และร้อยละ

ผลการศึกษา

จากการศึกษาการหาค่าอัตราการไหลของน้ำหล่อสมองและไขสันหลังในกลุ่มประชากรปกติในโรงพยาบาลพระมงกุฎเกล้า ซึ่งมีจำนวนกลุ่มตัวอย่าง 38 คน เป็นเพศชาย 14 คน และเพศหญิง 24 คน อายุเฉลี่ย 44 ปี พบว่ามีค่าอัตราการไหลเฉลี่ย (mean

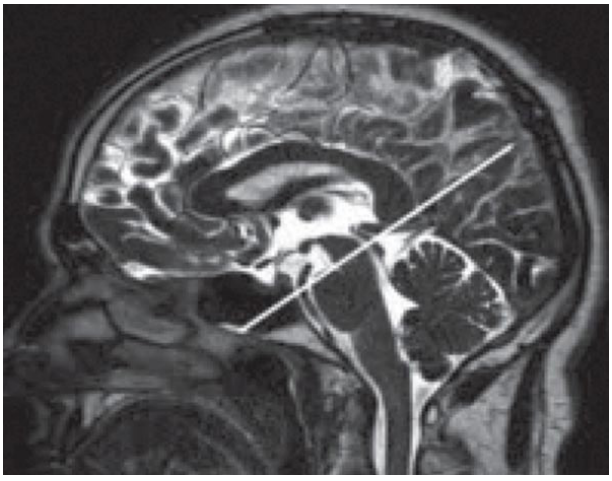

รูปที่ 2 แสดงลักษณะกายวิภาคปกติของท่อน้ำไขสันหลัง (cerebral aqueduct) ใน sagittal plane และเส้นตรงลากยาวในแนวนอนคือ เส้นที่ลากผ่านในตำแหน่ง intercollicular sulcus และตั้งฉากกับท่อน้ำสมอง

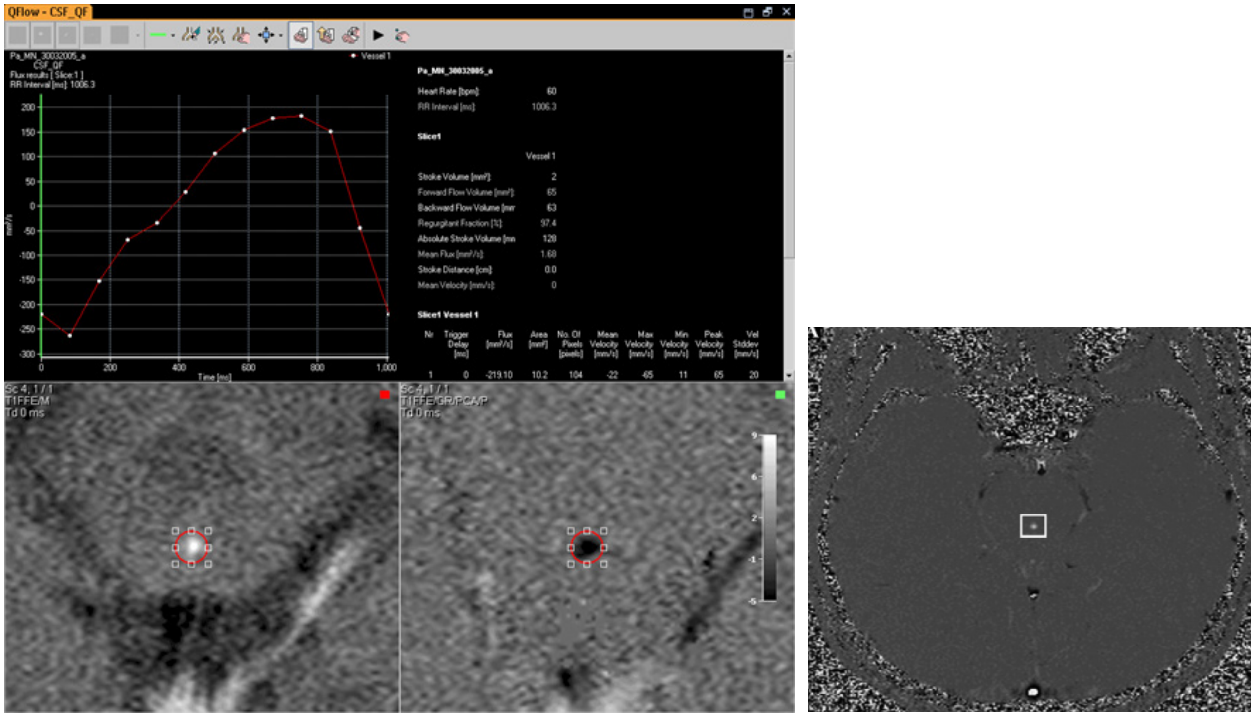

รูปที่ 3 แสดงการกำหนดพื้นที่ท่อน้ำ “aqueduct of Sylvius” ในภาพตัดขวางและกราฟแสดงอัตราการไหลของน้ำหล่อสมองและไขสันหลัง

ตารางที่1 แสดงผลการวิเคราะห์ค่า Mean velocity (cm/sec), Peak velocity (cm/sec), Mean flow (mL/sec) และ Stroke volume (μL) ตามลำดับ ในตำแหน่ง intercollicular sulcus

		Mean Velocity	Peak Velocity	Flow	Stroke volume
N	Valid	38	38	38	38
	Missing	0	0	0	0
Mean		.08026	4.34992	.00300	61.55
Std. Deviation		.037325	.561293	.001816	14.286
Range		.168	2.337	.006	66
Minimum		.020	3.145	.001	28
Maximum		.188	5.482	.007	94

a. Multiple modes exist. The smallest value is shown

flow) เท่ากับ 0.0030 ± 0.0018 มิลลิลิตรต่อวินาที ค่าความเร็วเฉลี่ย (mean systolic velocity) เท่ากับ 0.0803 ± 0.0373 เซนติเมตรต่อวินาที ค่าความเร็วสูงสุด (peak velocity) เท่ากับ 4.35 ± 0.56 เซนติเมตรต่อวินาที และค่าปริมาตรของน้ำหล่อสมองแต่ละครั้งที่หัวใจบีบตัว (stroke volume) เท่ากับ 61.55 ± 14.29 ไมโครลิตร ดังแสดงในตารางที่ 1 นอกจากนี้พบว่ามีความแตกต่างของค่าอัตราการไหลเฉลี่ย (mean flow) เมื่อเปรียบเทียบกับการศึกษาของประเทศเกาหลีใต้และตุรกีที่มีค่าเท่ากับ 0.0200 ± 0.0125 มิลลิลิตรต่อวินาที และ 0.016 ± 0.007 มิลลิลิตรต่อวินาที ตามลำดับ แต่ค่าความเร็วสูงสุดมีค่าใกล้เคียงกับสองประเทศดังกล่าวซึ่งมีค่าเท่ากับ 4.08 ± 1.99 เซนติเมตรต่อวินาที และ 5.95 ± 2.48 เซนติเมตรต่อวินาที ตามลำดับ

อภิปราย

ในปัจจุบันนี้พบว่าการตรวจทางรังสีวินิจฉัยทางระบบประสาทมีความเจริญก้าวหน้ามากขึ้น การตรวจที่ไม่ลุกล้ำผู้ป่วย ไม่ทำให้

ผู้ป่วยได้รับความเจ็บปวดและไม่ต้องสัมผัสกับรังสีหรือสารทึบรังสีใดๆ ได้แก่การตรวจด้วยเครื่องสนามแม่เหล็กไฟฟ้าและคลื่นวิทยุ (Magnetic resonance imaging : MRI) ซึ่งเป็นเครื่องมือที่มีความทันสมัยมาก เป็นการตรวจที่น่าเชื่อถือ สามารถตรวจดูรายละเอียดโครงสร้างทางกายวิภาคของสมองตลอดจนตรวจการไหลของน้ำหล่อสมองและไขสันหลังได้ โดยสามารถแสดงภาพการไหลเวียนตามจังหวะการเต้นของหัวใจและอ้างอิงจากคลื่นไฟฟ้าหัวใจและวิเคราะห์หาค่า blood flow และ CSF flow โดยใช้เทคนิค phase-contrast cine MR pulse sequence ทั้งยังรายงานเป็นค่าปริมาตรและความเร็วการไหลได้ สำหรับการวิจัยนี้ได้ศึกษาอัตราการไหลของน้ำหล่อสมองและไขสันหลังบริเวณท่อสมองซิลเวียสในกลุ่มผู้ป่วยที่ไม่มีอาการผิดปกติทางสมอง รวมทั้งค่าความเร็วเฉลี่ย ค่าความเร็วสูงสุด และค่าปริมาตรของน้ำหล่อสมองแต่ละครั้งที่หัวใจบีบตัวเพื่อใช้เป็นค่าอ้างอิงเปรียบเทียบกับกลุ่มผู้ป่วยที่มีอาการทางสมอง นอกจากนี้ยังมีประโยชน์สำหรับใช้ติดตามผู้ป่วยหลังการผ่าตัดสมอง อีกทั้งยังเป็นข้อมูลเบื้องต้นในการศึกษาต่อยอด โดยใช้ในการ investigation ผู้ป่วยที่มีภาวะโพรงสมองคั่งน้ำ (hydrocephalus) เพื่อประเมินผลของการตอบสนองก่อนการผ่าตัดทำ CSF shunt อย่างไรก็ตามจากการศึกษาพบว่ามีข้อจำกัดในเรื่องกลุ่มตัวอย่างที่เข้าร่วมวิจัย ซึ่งมีจำนวนน้อยกว่าที่ควรจะเป็นจากการคำนวณกลุ่มตัวอย่าง อีกทั้งยังพบความแตกต่างของค่าอัตราการไหลเฉลี่ยเมื่อเปรียบเทียบกับการศึกษาในต่างประเทศ ซึ่งอาจเกิดการปัจจัยในเรื่องของกลุ่มประชากร เชื้อชาติ ดังนั้นผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะทำการศึกษาต่อไปในกลุ่มตัวอย่างที่มากขึ้นเพื่อให้เกิดความมั่นใจ นอกจากนี้ค่าอัตราการไหลของน้ำหล่อสมองและไขสันหลังที่ได้เป็นเพียงค่ามาตรฐานเฉพาะของโรงพยาบาลพระมงกุฎเกล้า เท่านั้น เนื่องจากเครื่องสนามแม่เหล็กไฟฟ้าและคลื่นวิทยุแต่ละเครื่องนั้นจะมีค่า parameter setting ที่แตกต่างกัน

สรุป

จากการศึกษานี้พบว่าอัตราการไหลของน้ำหล่อสมองและไขสันหลัง (mean flow) ความเร็วเฉลี่ย (mean systolic velocity) ค่าความเร็วสูงสุด (peak velocity) และปริมาตรของน้ำหล่อสมองแต่ละครั้งที่หัวใจบีบตัว (stroke volume) ในกลุ่มประชากรปกติในโรงพยาบาลพระมงกุฎเกล้า มีค่าเท่ากับ 0.0030 ± 0.0018 มิลลิลิตรต่อวินาที 0.0803 ± 0.0373 เซนติเมตรต่อวินาที 4.35 ± 0.56 เซนติเมตรต่อวินาที และ 61.55 ± 14.29ไมโครลิตร ตามลำดับ

กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบพระคุณ พล.ต.หญิง ผศ. พญ.กิติมา ธรรมรักษ์ และ พ.ท.หญิง ดร. ศุภขจี แสงเรืองอ่อน ที่สละเวลาในการให้คำปรึกษาแนะนำการวิจัยให้สำเร็จลุล่วง ขอขอบพระคุณ พ.อ. ธรรม์พงษ์ รังสิภัทร์ ผู้อำนวยการกองรังสีกรรม ที่ให้ความอนุเคราะห์อนุญาตการนัดตรวจคนไข้เพิ่มเติม ขอขอบคุณเพื่อนๆ น้องๆ แพทย์ประจำบ้านกองรังสีกรรม รวมทั้งเจ้าหน้าที่ห้องตรวจเครื่องสนามแม่เหล็กไฟฟ้าและคลื่นวิทยุแผนกเอกซเรย์วินิจฉัย ที่ให้ความช่วยเหลือร่วมมือท้ายสุดนี้ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณคุณพ่อ คุณแม่ ที่เป็นกำลังใจ ตลอดการทำวิจัยในครั้งนี้

เอกสารอ้างอิง

1. *Jeong Hyun Lee, Ho Kyu Lee, Jae Kyun Kim, et al. CSF flow quantification of the cerebral aqueduct in normal volunteers using phase contrast cine MR imaging. Korean J Radiol 2004;5:81-6.*
2. *William G Bradle, David Scalzo, John Queralt, et al. Normal-pressure hydrocephalus: evaluation with cerebrospinal fluid flow measurements at MR imaging. RSNA 1996;198:523-9.*
3. *Rafeeque A Bhadelia, Andrew R Bogdan, Samuel M Wolpert. Analysis of cerebrospinal fluid flow waveforms with gated phase-contrast MR velocity measurements. AJNR Am J Neuroradiol 1995;16:389-400.*
4. *Enzmann DR, Pelc NJ. Cerebrospinal fluid flow measured by phase-contrast cine MR. AJNR Am JNeuroradiol 1993;14:1301-7.*
5. *ÖzkanÜnal, Alp Kartum,SerhatAvcu, ÖmerEtlik, et al. Cine phase-contrast MRI evaluation of normal aqueductal cerebrospinal fluid flow according to sex and age. TRD 2009;15:227-31.*
6. *Luetmer PH, Huston J, Friedman JA, et al. Measurement of cerebrospinal fluid flow at the cerebral aqueduct by use of phase-contrast magnetic resonance imaging: technique validation and utility in diagnosing idiopathic normal pressure hydrocephalus. Neurosurgery 2002;50:534-43.*
7. *อรสา ชวาลภาฤทธิ์. เอ็มอาร์ไอทางคลินิกของโรคระบบประสาทที่พบบ่อย. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: เรือนแก้วการพิมพ์, 2552:380-408.*

Measurement of Cerebrospinal Fluid Flow at the Cerebral Aqueduct by use of Phase Contrast Magnetic Resonance Imaging in the Normal Human Brain at Phramongkutklao Hospital

Supattanavadee Poosri, Kitima Thammarak and Supakajee Saengruang-Orn

Department of Radiology, Phramongkutklao Hospital

Abstract:

Background: *Magnetic resonance (MR) imaging depicts cerebral tissue without require contrast media in cerebral pathologies and gives detailed information of cerebrospinal fluid (CSF) with CSF flow. Phase-contrast magnetic can display this pulsatory CSF motion non-invasively.* ***Objective:*** *To study magnetic resonance (MR) imaging based quantitative phase contrast cerebrospinal fluid (CSF) velocity imaging in the normal population.* ***Methodology:*** *Descriptive study was conducted, using phase contrast magnetic resonance imaging in thirty-eight healthy volunteers (mean age 44 years) at Department of Radiology, Phramongkutklao Hospital during September 1, 2013 - November 1, 2013. The CSF hydrodynamics investigated on 1.5 T MRI. Velocity maps were acquired perpendicular to the cerebral aqueduct at level of the intercollicular sulcus. The pulse sequence was a prospectively triggered cardiac-gated flow, region of interest (ROI) analysis was performed for the CSF hydrodynamics, include mean flow (mL/sec), mean systolic velocity (cm/sec), peak velocity (cm/sec) and stroke volume (μL).* ***Results:*** *The mean flow, mean systolic velocity, peak velocity and stroke volume are measured 0.0030 ± 0.0018 mL/sec, 0.0803 ± 0.0373 cm/sec, 4.35 ± 0.56 cm/sec and 61.55 ± 14.29 μL, respectively. The peak velocity, not differ (Korea; 4.08 ± 1.99 cm/sec and Turkey; 5.95 ± 2.48 cm/sec) but mean flow is different from other foreign study (Korea; 0.0200 ± 0.0125 mL/sec and Turkey; 0.016 ± 0.007 ml/sec).* ***Conclusion:*** *Using phase-contrast MRI at aqueduct in healthy volunteers, reveals the mean flow, mean systolic velocity and stroke volume which are standard value of Phramongkutklao Hospital.*

Keywords: ● *Cerebral aqueduct* ● *Cerebrospinal fluid* ● *Mean flow* ● *Mean systolic velocity* ● *Peak velocity* ● *Stroke volume*

RTA Med J 2015;68:71-7.